

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Кафедра туристичного бізнесу та країнознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Харківського національного

університету імені В.Н. Каразіна

_____ Віль БАКІРОВ

«_____» _____ 2020 р.

ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗА ФАХОМ «Туризм»

для студентів спеціальності 242 – «Туризм»
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(денна та заочна форми навчання)

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри

туристичного бізнесу та

країнознавства

протокол № 13 від 19.02. 2020 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

науково-методичною комісією

факультету міжнародних

економічних відносин та

туристичного бізнесу

протокол № 7 від 19.02. 2020 р.

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні Вченої ради факультету

міжнародних економічних відносин

та туристичного бізнесу

протокол № 12 від 20.02. 2020 р.

Програма комплексного атестаційного екзамену за спеціальністю 242 — «Туризм» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (денна та заочна форми навчання)

Укладачі:

Баранова Валерія Вадимівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна;

Євтушенко Олена Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу;

Парфіненко Анатолій Юрійович – кандидат історичних наук, доцент, зав. кафедри туристичного бізнесу та країнознавства факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу;

Посохов Іван Сергійович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу.

Загальні положення

Атестація осіб, які здобувають перший (бакалаврський) рівень вищої освіти з туризму, здійснюється екзаменаційною комісією після повного виконання навчального плану за напрямом підготовки/ спеціальністю «Туризм».

Атестаційний екзамен – це завершальна стадія оцінки рівня підготовки фахівців-бакалаврів – комплексна перевірка знань студентів з фахових дисциплін, передбачених навчальним планом спеціальності. Проводиться для студентів 4 курсу денної та заочної форм навчання у 8 семестрі.

Основним науково-методичним документом, що регламентує зміст атестаційного екзамену, є програма. Вона спрямована на забезпечення комплексного підходу до оцінки теоретичної, методичної та практичної підготовки студентів, до виявлення ступеня їх підготовки до майбутньої самостійної діяльності.

Мета програми – визначити обсяг і необхідний рівень теоретичних знань, практичних навиків та вмінь з профільюючих дисциплін отриманих студентами в галузі туризм.

Для успішного складання комплексного атестаційного екзамену за фахом *студент повинен знати:*

- основні положення туристичного законодавства, національних і міжнародних стандартів з обслуговування туристів;
- базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук;
- основні форми і види туризму, їх поділ;
- особливості організації рекреаційно-туристичного простору;
- принципи і методи організації та технології обслуговування туристів;
- принципи, процеси і технології організації роботи суб'єкта; туристичного бізнесу та окремих його підсистем (адміністративно-управлінська, соціально-психологічна, економічна, техніко-технологічна).

Студент повинен вміти:

- аналізувати рекреаційно-туристичний потенціал території;
- розробляти, просувати та реалізовувати туристичний продукт;
- організовувати процес обслуговування споживачів туристичних послуг на основі використання сучасних інформаційних, комунікаційних і сервісних технологій та дотримання стандартів якості і норм безпеки;
- виявляти проблемні ситуації і пропонувати шляхи їх розв'язання;
- здійснювати моніторинг, інтерпретувати, аналізувати та систематизувати туристичну інформацію, уміння презентувати туристичний інформаційний матеріал;
- комплексно розв'язувати складні професійні задачі та практичні проблеми у сфері туризму і рекреації.

Порядок створення, організації та роботи Екзаменаційної комісії регламентується Положенням про організацію освітнього процесу в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна, введеного в дію наказом ректора № 0202-1/155 від 21.04.2017 р та Положенням про Порядок створення та організацію роботи Екзаменаційної комісії для атестації здобувачів вищої освіти, які отримують ступінь бакалавра, магістра (освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, спеціаліста, магістра) в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна, введеного в дію наказом ректора № 0202- 1/215 від 03.06.2015 р. зі змінами, внесеними рішеннями Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна від 27.03.2017 р., протокол № 5, введеним у дію наказом ректора № 0201-1/146 від 18.04.2017 р.

ПРОГРАМА КОМПЛЕКСНОГО АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ ЗА ФАХОМ «ТУРИЗМ»

Дисципліна 1: МІЖНАРОДНИЙ ТУРИЗМ

Виникнення та етапи розвитку міжнародного туризму. Поняття міжнародного туризму. Форми і види міжнародного туризму. Особливості міжнародного туризму. Статистика туристських потоків. Статистика туристських доходів. Статистика туристських витрат.

Соціально-економічна роль туризму. Функції міжнародного туризму в економіці країни. Фактори розвитку міжнародного туризму. Значення міжнародного туризму. Тенденції розвитку сучасного туризму. Потенціал розвитку туризму в Україні. Іноземний туризм в Україні: динаміка та проблеми розвитку. Міжнародний туризм як засіб інтеграції України у європейський та світовий простір.

Види формальностей у міжнародному туризмі. Державне регулювання туристичних формальностей. Поліцейські формальності. Паспортні формальності. Візові формальності. Туристична віза. Шенгенська віза. Митні формальності. Валютний контроль. Оформлення закордонного паспорта в Україні. Медико-санітарні формальності. Формальності безпеки. Страхування туристів. Медичне страхування туристів. Майнове страхування туристів. Страхування цивільної відповідальності.

Двостороння співпраця в галузі туризму. Багатостороння співпраця. Головні міжнародні туристичні організації. Сутність, структура та інструменти державного регулювання туризму. Механізми підтримки розвитку міжнародного туризму. Правове регулювання розвитку міжнародної туристичної діяльності в різних країнах. Туристична політика держав.

Географічні фактори розвитку міжнародного туризму. Географія світових туристських потоків. Туризм із метою відпочинку і розваг. Європа. Америка. Азійсько-Тихоокеанський регіон. Африка, Близький Схід та Південна Азія. Спортивний туризм. Міжнародні спортивні заходи. Гірськолижний туризм. Діловий туризм Бізнес-подорожі. Конгресово-виставковий туризм. Інсентив-туризм. Лікувально-оздоровчий туризм. Релігійний туризм.

Поняття та сутність туристичних ресурсів. Принципи класифікації туристичних ресурсів. Природно-кліматичні туристичні ресурси. Історико-культурні туристичні ресурси. Соціально-економічні туристичні ресурси. Інформаційні туристичні ресурси.

Характеристика списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Критерії об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. Розподіл об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО по країнам світу. Об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО в Україні.

Транснаціональні компанії на ринку міжнародного туризму. ТНК у готельному господарстві. Вплив туристських ТНК на національну економіку. Процеси глобалізації у світовому туризмі.

Дисципліна 2: МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМІ

Сутність, зміст, основні поняття маркетингу в туризмі. Сутність і завдання маркетингових досліджень. Методичні основи маркетингових досліджень. Форми організації маркетингових досліджень. Напрямки маркетингових досліджень. Концепція маркетингу в туризмі. Система маркетингової інформації туристського підприємства. Класифікація маркетингової інформації. Система внутрішньої маркетингової інформації. Система зовнішньої маркетингової інформації. Система збору первинної маркетингової інформації. Експертні оцінки як джерело маркетингової інформації. Метод фокус-групи в маркетингових дослідженнях. Система аналізу маркетингової інформації

Сутність та структура туристичного ринку. Оцінювання кон'юнктури туристичного ринку. Визначення ємності туристичного ринку. Сегментація туристичного ринку. Характеристика туристичного продукту. Аналіз структури продуктів виробництва. Життєвий цикл туристичного продукту. Позичування туристичного продукту. Оцінка конкурентоспроможності туристичного продукту.

Конкурентне середовище туристичного підприємства. Аналіз конкурентів. Створення конкурентної карти ринку. Чинники, які впливають на споживачів туристичних послуг. Мотиви поведінки споживачів. Дослідження процесу прийняття рішення щодо купівлі туристичних послуг. Оцінка ступеню задоволеності/незадоволеності споживачів.

Основні концепції системи управління ринковою діяльністю. Цілі функціонування системи маркетингових комунікацій. Схема взаємодії фірми-комунікатора з основними адресатами маркетингових комунікацій. Реклама. Прямий маркетинг. Паблік рилейшенз. Стимулювання збуту. Брендінг. Спонсорство. Участь у виставках та ярмарках. Інтегрування маркетингових комунікацій у містах продажу.

Дисципліна 3: ТУРИСТИЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

Формування перших країнознавчих уявлень та знань. Основні періоди та наукові школи розвитку країнознавства. Бернард Варен, Фрідріх Ратцель, Відаль де ла Бланш. Антропогеографічний напрямок у країнознавчих дослідженнях. Традиції вітчизняного країнознавства. С. Рудницький. М.М. Баранський. Країнознавство за радянських часів. Сучасні школи країнознавчих досліджень. Країнознавство як наукова дисципліна.

Особливості туристичного країнознавства: предмет, об'єкт, функції, завдання дисципліни, її взаємодія з іншими науками та місце серед

дисциплін туристичного профілю. Принципи, методи та закономірності країнознавства.

Політична карта світу. Міжнародний статус країн. Форми державного правління. Монархія. Республіка. Адміністративно-територіальна організація країн. Унітарна держава. Федерація. Конфедерація. Політичні режими країн. Демократія. Авторитарний режим. Тоталітарний режим. Антропологічні особливості людських рас. Етнічна структура населення. Мовна структура населення. Мова як віддзеркалення культури країни. Актуальність релігії в туристичному країнознавстві. Географія релігійного туризму. Сутність світових релігій. Центри паломництва у християнстві, ісламі та буддизмі.

Поняття «географічне положення» країни. Особливості географічного положення у туристичному країнознавстві. Властивості географічного положення. Характеристика фізико-географічного, економіко-географічного, соціально-географічного, політико-географічного, еколого-географічного положення.

Використання понять «територія» та «простір» в туристському країнознавстві. Властивості території. Територія держави. Параметри території: розмір, конфігурація та державні кордони. Територіальна приналежність людини, правовий статус міжнародного туриста. Простір як умова для туристичної діяльності. Характеристика заповідної, рекреаційної, традиційно-етнографічної, сільськогосподарської, промислової та урбанізованої функціональних територіальних зон.

Уявлення про адміністративно територіальний устрій країн, принципи виокремлення адміністративно-територіальних одиниць, типи адміністративно-державного управління. Центрування простору та столичне місто. Класифікація столиць країн світу за своїм походженням.

Культурно-образний підхід – основа формування туристичного образу території. Особливості застосування культурно-образного підходу: «квантова» організація тексту, обмеження кількості провідних тем, символи тем, нарощування теми, географічне представлення образу. Образна природа туризму та роль туристичного іміджу країни в умовах глобалізації. Сутність національного бренду країни.

Туристичний імідж країни як продукт інформаційного середовища. Соціально-психологічний механізм впливу феномену іміджу. Властивості та функції туристичного іміджу. Маркетинг іміджу. Методологічні принципи іміджування країни. Символічний капітал культури в структурі туристичного іміджу. Алгоритм створення туристичного іміджу країни: політико-географічний образ, природно-ресурсний образ, цивілізаційно-культурний образ, соціоментальний образ, виробничо-економічний образ, національно-ціннісний образ. Механізми реалізації туристично-іміджевої політики держави.

Дисципліна 4: ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зародження екскурсійної діяльності в античному світі. Розвиток екскурсійної справи у середньовіччі. Значення артефактів. Епоха Відродження та екскурсійна діяльність. Перші екскурсії в Україні. Період становлення екскурсій сер. – кін. XIX ст. Перша екскурсія в Одесі. Ялтинське товариство екскурсій. Кримський гірський клуб та його екскурсії. Організація екскурсій Іваном Франком. Організація екскурсій туристично-краєзнавчими та спортивними товариствами Чорногора, «Пласт», «Сокіл», «Січ». «Золоте десятиріччя» розвитку екскурсознавства і краєзнавства. Екскурсійна справа в умовах тоталітарної держави. Екскурсійна діяльність в незалежній Україні.

Екскурсія як туристична послуга. Місце екскурсовода в екскурсії. Відмінність гіда від екскурсовода. Визначення терміну «гідизм». Мета і завдання екскурсії, її цілісність. Взаємозв'язок мети, теми і назви екскурсії. Принципи проведення екскурсії та її адресність. Сім основоположних ознак екскурсії. Оцінка екскурсії. Вплив екскурсовода на екскурсантів. Сутність екскурсійного методу пізнання навколишнього світу. 10 заповідей екскурсійної справи.

Параметри класифікації екскурсій. Оглядові екскурсії та їхні особливості. Види тематичних екскурсій. Особливості виробничих екскурсій. Літературні екскурсії та їхні види. Класифікація за способом пересування, складом і чисельністю групи. Екскурсії екстремальні та за покинутими місцинами. Екскурсії казкові та за місцями зйомок фільмів. Екскурсії злочинними та містичними місцями. Екскурсії за місцем проведення: міські, замські, музейні. За способом пересування: пішохідні, та з використанням різних видів транспорту. За формою проведення: екскурсія-масовка, екскурсія-прогулянка, екскурсія-концерт, екскурсія-спектакль, екскурсія для спеціальної аудиторії, навчальна екскурсія, пробна екскурсія.

Напрями підготовки екскурсії.

Антропологія простору і відчуття місця. Поняття «ментальна мапа». Духовне наповнення культурного простору. Історичні періоди в містобудуванні. Особливості античної архітектури. Архітектурні новації Візантійської імперії. Романський і готичний стилі в середньовіччі. Ренесанс і його особливості. Класицизм і ампір в архітектурі України. Явище еkleктизму в історії архітектури. Модерн та його різновидності. Конструктивізм і модернізм в архітектурі. Постмодерністські архітектурні напрями.

Організація хронометражу під час екскурсії, поняття «втрачений час». Поняття «шляхова інформація». Ракурс огляду пам'яток. Розташування групи біля об'єкту показу. Наочне використання «портфелю екскурсовода». Конструктивні переходи в екскурсії. Відстань між групами в 6 екскурсії. Необхідність «перерв» в екскурсії. Порядок складання технологічної карти екскурсії.

Поняття «екскурсійна аудиторія». Особливості екскурсійного погляду на дійсність. Принцип локалізації об'єктів показу. Ознайомлення екскурсантів з об'єктами показу: схема послідовності дій. Показ меморіальної дошки. Технологічні інструменти в екскурсії. Співвіднесення розповіді і показу в екскурсії. Технологічні основи проведення екскурсії. Моторність і локальність в екскурсії. Подолання перепон в екскурсії. Акціональність в екскурсії. Питання під час екскурсії.

Приєм попереднього огляду. Приєм панорамного показу. Приєм пояснення. Приєм коментування. Приєм зорової реконструкції. Приєм зорового монтажу. Приєм локалізації подій. Приєм абстрагування. Приєм зорового порівняння. Приєм переключення уваги. Рух екскурсантів як прийом. Приєм завдань. Приєм цитування. Приєм посилення на очевидців. Жести екскурсовода: вказівні, просторові, ілюстративні, конструктивні.

Законодавство України щодо організації екскурсійної діяльності. Принципи децентралізації екскурсійної діяльності в Україні. Ліцензування екскурсоводів за кордоном. Нагрудний знак «бейдж» екскурсовода. Дозвіл на здійснення туристичного супроводу. Юридичні вимоги до професії «екскурсовод». Права і обов'язки екскурсовода. Повноваження екскурсовода.

Диференційований підхід до організації, змісту й методики підготовки та проведення екскурсій залежно від груп екскурсантів. Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп. Анімовані екскурсії.

Вимоги до професійних навичок екскурсовода. Особисті якості і таланти. Ризики та обмеження в роботі екскурсовода. Анімаційна складова в професії екскурсовода. Інформаційний голод у екскурсовода. Вивчення новаторського досвіду. Професійні організації екскурсоводів. Попит на екскурсійне обслуговування. Екскурсовод як приватний підприємець. Робота екскурсійних бюро. Діяльність Всеукраїнської асоціації гідів. Шляхи підвищення професійної майстерності екскурсовода.

Основні критерії оцінки екскурсії. Обов'язки менеджера, що організовує екскурсію. Картка прослуховування екскурсії. Методичні розробки екскурсій. Діяльність туристичних фірм і екскурсійних бюро з розробки і впровадження екскурсій.

Етапи просування екскурсій. Особисті сайти екскурсоводів. Рекламні буклети і афіші в рекламі екскурсійного продукту. Просування екскурсій через Інформаційно-туристичні центри. Сайти які просувають послуги екскурсоводів. Розробка аудіоекскурсії як просування екскурсоводом своїх послуг. Робота з рекламою в екскурсійних бюро.

Дисципліна 5: ОБЛІК І АУДИТ

Бухгалтерський баланс, його зміст і побудова. Зміст статей балансу за П(С)БО 2 «Баланс». Терміни, що використовуються в П(С)БО2 «Баланс». Характеристика статей балансу. Вплив господарських операцій на зміни у балансі. Типи змін. Значення бухгалтерського балансу. Рахунки бухгалтерського обліку, їх зміст, побудова. Класифікація рахунків та їх характеристика. Порядок записів на активних і пасивних рахунках. План рахунків, його структура та зв'язок з балансом. Подвійний запис, його сутність і значення. Кореспонденція рахунків.

Характеристика синтетичних і аналітичних рахунків бухгалтерського обліку та взаємозв'язок між ними.

Узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку. Оборотні відомості за рахунками синтетичного й аналітичного обліку.

Визначення, визнання і оцінка основних засобів за П(С)БО 7 «Основні засоби». Документування господарських операцій з руху основних засобів і їх облік. Поняття та методи нарахування зносу (амортизації) основних засобів за П(С)БО 7 «Основні засоби». Інвентаризація основних засобів.

Визначення, визнання і оцінка нематеріальних активів за П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» і їх значення в підвищенні ефективності діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства. Документування господарських операцій з руху нематеріальних активів. Облік нематеріальних активів.

Класифікація фінансових інвестицій та їх значення в розвитку готельно - ресторанної діяльності.

Порядок ведення касових операцій та їх документальне оформлення. Порядок ведення касової книги, перевірка та прийняття касового звіту в бухгалтерії. Облік касових операцій. Інвентаризація каси. Поняття і облік грошових коштів у дорозі та контроль за їх надходженням.

Порядок відкриття рахунків в банках. Документальне оформлення операцій на поточному рахунку в банку. Виписки банку. Облік операцій на рахунках у банках.

Характеристика основних форм безготівкових розрахунків. Визначення та визнання дебіторської заборгованості за П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». Облік розрахунків з покупцями та замовниками й іншими дебіторами. Облік резервів сумнівних боргів.

Порядок видачі коштів у підзвіт Відшкодування витрат на відрядження. Складання звіту про використання підзвітних сум й облік розрахунків з підзвітними особами. Розрахунки з відшкодування матеріальних збитків. Види капіталу та їх характеристика. Формування власного капіталу підприємств, які надають готельні послуги. Облік статутного капіталу. Облік пайового та інших видів капіталу. Облік забезпечення зобов'язань. Цільове фінансування та цільові надходження.

Дисципліна 6: ТУРИСТИЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ

Спелеологічні туристичні ресурси. Орографічні туристичні ресурси. Кліматичні туристичні ресурси. Гідрографічні (водні) туристичні ресурси. Бальнеологічні туристичні ресурси. Рослинні туристичні ресурси. Фауністичні туристичні ресурси.

Природоохоронний фонд України. Найзначніші об'єкти природно-заповідного фонду України. Біосферні заповідники. Природні заповідники. Національні природні парки. Ботанічні сади. Дендрологічні парки. Зоопарки. Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Археологічні ресурси. Древньогрецькі пам'ятки архітектури. Печерні міста та скальні монастирі. Пам'ятки часів Київської русі. Культові пам'ятки дерев'яного та кам'яного зодчества. Фортифікаційні споруди Пам'ятки садово-паркового мистецтва. Пам'ятки цивільної архітектури. Архітектурні комплекси міст. Музеї. Архітектурно-історичні та культурно-історичні заповідники. Пам'ятки, які занесені до списку європейської та світової спадщини. Біосоціальні туристичні ресурси України. Визначення поняття біосоціальних туристичних ресурсів. Структура біосоціальних туристичних ресурсів. Регіональний розподіл біосоціальних туристичних ресурсів. Найзначніші біосоціальні туристичні ресурси України. Подієві туристичні ресурси України. Визначення поняття подієвих туристичних ресурсів. Структура подієвих туристичних ресурсів. Регіональний розподіл подієвих туристичних ресурсів. Найзначніші подієві туристичні ресурси України.

Поняття гомогенних РТР. Гомогенні РТР в Україні. Території розселення національних меншин. Поняття і структура парарекреаційних РТР. Парарекреаційні РТР в Україні. Сутність поняття суперточка-тур. Об'єкти рангу суперточка-тур в Україні.

Дисципліна 7: ЕКОНОМІКА ТА ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В ТУРИЗМІ

Поняття підприємства, цілі і завдання його створення. Підприємство як господарча система і форма реалізації підприємництва.

Методи вимірювання та показники обсягу діяльності підприємства, їх специфіка за галузями господарювання. Виробнича програма туристичного підприємства. Експлуатаційна програма готелю. Планування товарообігу закладу ресторанного господарства.

Фактори, що визначають обсяги виробництва продукції та послуг. Показники планування виробничої програми.

Виробнича потужність підприємства. Планування виробничої потужності. Поняття і значення техніко-технологічної бази виробництва. Складники техніко-технологічної бази, найефективніші способи її формування на підприємстві. Особливості формування виробничої бази на підприємствах різних галузей.

Основні та обігові кошти підприємства. Їх визначення та класифікація.

Знос та його види. Амортизація, та методи її нарахування.

Поняття персоналу в контексті економічних понять трудових ресурсів, кадрів, трудового потенціалу та ін. Категорії персоналу підприємства (керівники, спеціалісти, службовці, робітники). Поділ персоналу за професіями і кваліфікацією.

Визначення чисельності окремих категорій працівників.

Кадрова політика й система управління персоналом підприємств. Сучасні вимоги держави й фірми до ділових якостей різних категорій персоналу.

Продуктивність праці як економічна категорія. Методичні підходи до розрахунку продуктивності праці на виробничих підприємствах. Чинники зростання продуктивності праці. Наявні резерви зростання продуктивності праці та заходи для їх використання в сучасних умовах господарювання. Розрахунки можливого зростання продуктивності праці за рахунок окремих і певної сукупності чинників.

Мотивація як процес стимулювання людей до ефективної трудової діяльності. Методи мотивації трудової діяльності. Поняття оплати праці. Основна заробітна плата й додаткова оплата праці. Функції оплати праці та їх реалізація. Мінімальна заробітна плата. Тарифна система. Єдина тарифна система розрядів і коефіцієнтів з оплати праці.

Поточні витрати, собівартість продукції як комплексний економічний показник. Включення поточних витрат виробництва до собівартості продукції (послуг). Класифікація витрат на виробництво за окремими ознаками (ступенем однорідності, зв'язком з обсягом виробництва, способом обчислення на одиницю продукції). Структура поточних витрат за окремими групами первинних елементів на підприємствах різних галузей і тенденція її зміни з часом.

Зміст і методика обчислення кошторису виробництва. Розрахунки кошторису виробництва за окремими економічними елементами. Калькулювання та його місце в економічних розрахунках. Об'єкти калькулювання й калькуляційні одиниці. Обґрунтування й вибір стратегії зниження поточних витрат на підприємствах України.

Поняття, роль і функції ціни в ринковій економіці. Види цін та сфери їх застосування. Методи встановлення ціни: собівартість плюс прибуток; забезпечення фіксованої величини прибутку; за рівнем поточних цін (конкуренції); за рівнем попиту тощо. Шляхи вдосконалення ціноутворення на продукцію (послуги) в Україні.

Прибуток і дохід як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Джерела формування загальної величини прибутку (доходу) підприємства. Типова схема використання прибутку (доходу) підприємства. Точка беззбитковості.

Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства.

СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО ЗАВДАННЯ

Складові екзаменаційного білету	Максимальна кількість балів
1 теоретичне питання	10 балів
2 теоретичне питання	10 балів
тести	80 балів (за кожне правильне поєднання букви і цифри нараховується 2 бали)

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка
	для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70 – 89	добре
50 – 69	задовільно
1– 49	незадовільно

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПИСЬМОВИХ ВІДПОВІДЕЙ

10 балів - у відповіді відображені основні концепції та теорії з даного питання, проведено їх критичний аналіз і зіставлення, описані теоретичні положення ілюструються практичними прикладами і експериментальними даними. Студентом формулюється і обґрунтовується власна точка зору на заявлені проблеми, матеріал викладається професійною мовою з використанням відповідної системи понять і термінів.

9 балів - у відповіді відображені основні концепції та теорії з даного питання, проведено їх критичний аналіз і зіставлення, описані теоретичні положення ілюструються практичними прикладами і експериментальними даними. Студентом формулюється і обґрунтовується власна точка зору на

заявлені проблеми, матеріал викладається професійною мовою з використанням відповідної системи понять і термінів. У відповіді допущені незначні похибки, що не мають суттєвого впливу на кінцевий результат.

8 балів - у відповіді описуються і порівнюються основні сучасні концепції та теорії з даного питання, описані теоретичні положення ілюструються практичними прикладами, студентом формулюється власна точка зору на заявлені проблеми, проте він відчуває труднощі в її аргументації. Матеріал викладається професійною мовою з використанням відповідної системи понять і термінів.

7 балів - у відповіді описуються і порівнюються основні сучасні концепції та теорії з даного питання, описані теоретичні положення ілюструються практичними прикладами, студентом формулюється власна точка зору на заявлені проблеми, проте він відчуває труднощі в її аргументації. Матеріал викладається професійною мовою з використанням відповідної системи понять і термінів, але у відповіді допущені значні похибки.

6 балів - у відповіді відображена більша частина сучасних концепцій та теорій з даного питання, аналіз і зіставлення цих теорій не проводиться. Студент відчуває значні труднощі при ілюстрації теоретичних положень практичними прикладами. У студента відсутня власна точка зору на заявлені проблеми. Матеріал викладається професійною мовою з використанням відповідної системи понять і термінів.

5 балів - у відповіді відображена лише деякі сучасні концепції та теорії з даного питання, аналіз і зіставлення цих теорій не проводиться. Студент відчуває значні труднощі при ілюстрації теоретичних положень практичними прикладами. У абітурієнта відсутня власна точка зору на заявлені проблеми. Матеріал викладається професійною мовою з використанням відповідної системи понять і термінів.

4 балів - відповідь не відображає сучасні концепції та теорії з даного питання. Студент не може привести практичних прикладів. Матеріал викладається «життєвою» мовою, не використовуються поняття і терміни відповідної наукової галузі.

3 балів - відповідь відображає систему уявлень абітурієнта на заявлену проблему, студент не може назвати жодної наукової теорії, але може надати визначення базових понять.

2 балів - відповідь відображає систему «життєвих» уявлень абітурієнта на заявлену проблему, студент не може назвати жодної наукової теорії, може надати визначення деяких базових понять.

1 балів - відповідь відображає систему «життєвих» уявлень абітурієнта на заявлену проблему, студент не може назвати жодної наукової теорії, не дає визначення базових понять.

0 балів - відповідь не надається.

ТРИВАЛІСТЬ АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ – 90 ХВИЛИН

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ:

1. Туризм як форма міжнародних відносин.
2. Статистика міжнародного туризму.
3. Соціально-економічна роль туризму.
4. Функції міжнародного туризму в економіці країни.
5. Фактори розвитку міжнародного туризму.
6. Значення міжнародного туризму.
7. Тенденції розвитку сучасного туризму.
8. Потенціал розвитку туризму в Україні.
9. Іноземний туризм в Україні: динаміка та проблеми розвитку.
10. Міжнародний туризм як засіб інтеграції України у європейський та світовий простір.
11. Туристичні формальності.
12. Види формальностей у міжнародному туризмі.
13. Державне регулювання туристичних формальностей.
14. Поліцейські формальності.
15. Двостороння співпраця в галузі туризму.
16. Багатостороння співпраця.
17. Головні міжнародні туристичні організації.
18. Державне регулювання міжнародної туристичної діяльності.
19. Туристична політика держав.
20. Географічні фактори розвитку міжнародного туризму.
21. Географія світових туристських потоків.
22. Туризм із метою відпочинку і розваг. Європа. Америка. Азійсько-Тихоокеанський регіон. Африка, Близький Схід та Південна Азія.
23. Спортивний туризм. Міжнародні спортивні заходи. Гірськолижний туризм.
24. Діловий туризм Бізнес-подорожі. Конгресово- виставковий туризм.
25. Ін센сив-туризм.
26. Лікувально-оздоровчий туризм.
27. Релігійний туризм.
28. Світова спадщина ЮНЕСКО.
29. Процеси транснаціоналізації та глобалізації в міжнародному туризмі.
30. Сутність, зміст, основні поняття маркетингу в туризмі.
31. Сутність і завдання маркетингових досліджень.
32. Система маркетингової інформації туристського підприємства.
33. Сутність та структура туристичного ринку.
34. Характеристика туристичного продукту.
35. Конкурентне середовище туристичного підприємства. Аналіз конкурентів.
36. Мотиви поведінки споживачів. Дослідження процесу прийняття рішення щодо купівлі туристичних послуг.
37. Основні концепції системи управління ринковою діяльністю.

38. Схема взаємодії фірми-комунікатора з основними адресатами маркетингових комунікацій.
39. Формування перших країнознавчих уявлень та знань.
40. Основні періоди та наукові школи розвитку країнознавства.
41. Країнознавство за радянських часів. Сучасні школи країнознавчих досліджень. Країнознавство як наукова дисципліна.
42. Особливості туристичного країнознавства: предмет, об'єкт, функції, завдання дисципліни, її взаємодія з іншими науками та місце серед дисциплін туристичного профілю.
43. Політична карта світу. Міжнародний статус країн.
44. Форми державного правління.
45. Антропологічні особливості людських рас.
46. Актуальність релігії в туристичному країнознавстві. Географія релігійного туризму.
47. Поняття «географічне положення» країни. Особливості географічного положення у туристичному країнознавстві.
48. Використання понять «територія» та «простір» в туристському країнознавстві. Властивості території.
49. Культурно-образний підхід – основа формування туристичного образу території.
50. Туристичний імідж країни як продукт інформаційного середовища. Соціально-психологічний механізм впливу феномену іміджу.
51. Зародження та розвиток екскурсійної діяльності.
52. Екскурсія як туристична послуга.
53. Параметри класифікації екскурсій.
54. Напрями підготовки екскурсій. Значення етапів підготовки екскурсій.
55. Прийом попереднього огляду.
56. Законодавство України щодо організації екскурсійної діяльності.
57. Диференційований підхід до організації, змісту й методики підготовки та проведення екскурсій залежно від груп екскурсантів.
58. Формування різних груп екскурсантів. Особливості підготовки та проведення екскурсій для різних груп.
59. Вимоги до професійних навичок екскурсовода.
60. Основні критерії оцінки екскурсій.
61. Етапи просування екскурсій.
62. Бухгалтерський баланс, його зміст і побудова.
63. Вплив господарських операцій на зміни у балансі. Типи змін.
64. Значення бухгалтерського балансу.
65. Рахунки бухгалтерського обліку, їх зміст, побудова.
66. Класифікація рахунків та їх характеристика.
67. Порядок записів на активних і пасивних рахунках.
68. План рахунків, його структура та зв'язок з балансом.
69. Подвійний запис, його сутність і значення. Кореспонденція рахунків.
70. Характеристика синтетичних і аналітичних рахунків бухгалтерського обліку та взаємозв'язок між ними.

71. Узагальнення даних поточного бухгалтерського обліку.
72. Визначення, визнання і оцінка основних засобів за П(С)БО 7 «Основні засоби».
73. Поняття та методи нарахування зносу (амортизації) основних засобів за П(С)БО 7 «Основні засоби».
74. Інвентаризація основних засобів.
75. Визначення і оцінка нематеріальних активів за П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» і їх значення в підвищенні ефективності діяльності підприємств готельно-ресторанного господарства.
76. Документування господарських операцій з руху нематеріальних активів.
77. Облік нематеріальних активів.
78. Класифікація фінансових інвестицій та їх значення в розвитку готельно - ресторанної діяльності.
79. Порядок ведення касових операцій та їх документальне оформлення.
80. Порядок відкриття рахунків в банках.
81. Характеристика основних форм безготівкових розрахунків.
82. Облік розрахунків з покупцями та замовниками й іншими дебіторами.
83. Облік резервів сумнівних боргів. Розрахунки з відшкодування матеріальних збитків.
84. Види капіталу та їх характеристика. Формування власного капіталу підприємств, які надають готельні послуги.
85. Облік статутного капіталу.
86. Облік пайового та інших видів капіталу.
87. Облік забезпечення зобов'язань.
88. Цільове фінансування та цільові надходження.
89. Спелеологічні туристичні ресурси.
90. Орографічні туристичні ресурси.
91. Кліматичні туристичні ресурси.
92. Гідрографічні (водні) туристичні ресурси.
93. Бальнеологічні туристичні ресурси.
94. Рослинні туристичні ресурси.
95. Фауністичні туристичні ресурси.
96. Природоохоронний фонд України.
97. Біосферні заповідники.
98. Природні заповідники.
99. Національні природні парки. Ботанічні сади. Дендрологічні парки. Зоопарки.
100. Парки пам'ятки садово-паркового мистецтва.
101. Археологічні ресурси України.
102. Древньогрецькі пам'ятки архітектури України.
103. Печерні міста та скальні монастирі України.
104. Пам'ятки часів Київської русі.
105. Культові пам'ятки дерев'яного та кам'яного зодчества.
106. Фортифікаційні споруди.

107. Пам'ятки садово-паркового мистецтва.
108. Пам'ятки цивільної архітектури.
109. Архітектурні комплекси міст. Музеї.
110. Архітектурно-історичні та культурно-історичні заповідники.
111. Пам'ятки, які занесені до списку європейської та світової спадщини.
112. Біосоціальні туристичні ресурси України.
113. Подієві туристичні ресурси України.
114. Гомогенні РТР в Україні.
115. Підприємство, цілі та напрямки його діяльності.
116. Поняття «підприємство». Класифікація підприємств.
117. Поняття виробничої програми та правила її розробки.
118. Система показників, що вимірюють виробничу програму.
119. Фактори, що визначають виробничу програму.
120. Виробнича програма туристичного підприємства, її складові.
121. Експлуатаційна програма готелю, її складові.
122. Товарообіг закладу ресторанного господарства.
123. Поняття виробничої потужності та її види.
124. Основи методичні підходи до розрахунку виробничої потужності.
125. Структура основних фондів та її види.
126. Первісна, відновна й залишкова вартість основних фондів.
127. Знос основних фондів та його види.
128. Амортизація основних фондів, методи її нарахування.
129. Основні показники рівня ефективності використання обігових коштів.
130. Кадри підприємства. Категорії персоналу підприємства.
131. Продуктивність праці як економічна категорія. Методичні підходи до розрахунку продуктивності праці.
132. Чинники зростання продуктивності праці.
133. Мотивація та стимулювання праці.
134. Поняття оплати праці.
135. Основна заробітна плата й додаткова оплата праці.
136. Форми і системи оплати праці на підприємствах.
137. Функції оплати праці та їх реалізація.
138. Витрати підприємства та їх класифікація.
139. Кошторис підприємства. Зміст і методика обчислення кошторису виробництва.
140. Собівартість підприємства та продукції.
141. Показники собівартості продукції та порядок їх обчислення.
142. Калькулювання та його місце в економічних розрахунках. Об'єкти калькулювання й калькуляційні одиниці.
143. Фактори, що впливають на формування поточних витрат підприємства.
144. Аналіз витрат та пошук резервів зниження витрат.
145. Прибуток і дохід як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства.
146. Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про туризм» от 19.09.95 г. № 325/95-ВР. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1105-14>
2. Александрова А. Ю. Международный туризм / Александрова А. Ю. – М. : КноРус, 2011. – 464 с.
3. Бабарицька В. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник / В. Бабарицька, А. Короткова, О. Малиновська. – 2-ге, перероб. і доп. – Київ: Альтерпрес РА, 2012. – 444 с.
4. Балченко З. А. «Бухгалтерський, фінансовий облік на підприємствах сфери послуг (туристичні фірми та готельне господарство)»: Практикум./ З. А. Балченко, І. В. Балченко, С. О. Балченко. – К., 2004. – 175 с.
5. Балченко З. А. Бухгалтерський, фінансовий облік на підприємствах сфери послуг (торговельні підприємства, що входять в туристичні та готельні комплекси): практикум./ З. А. Балченко, І. В. Балченко, С. О. Балченко. – К. – 2002р. – с.156.
6. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: навчальний посібник. / О.О. Бейдик. – 2-ге видання перероб. та допов. – К.: Альтерпрес, 2010. – 404 с.
7. Бородкіна Н.О. Маркетинг: Навч. посібник. - К.: Кондор, 2015. - 360 с.
8. Бухгалтерський облік в Україні : навч. посібник. за ред. Р. Л. Хом'яка. – 3тє вид., доп. і перероб. – Львів : Національний університет «Львівська політехніка» (Інформаційно-видавничий центр "ІНТЕЛЕКТ+" Інституту післядипломної освіти); Інтелект-Захід. 2014. – 912 с.
9. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський облік в громадському харчуванні :навч. посіб. Ф. Ф. Бутинець, Л. М. Янчева, О. М. Глушук та ін. –Житомир: ПП Рута. 2002. – 439 с.
10. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник / С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов. – Київ: Центр учбової літератури, 2013. – 178 с.
11. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. — 2-ге видання. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 488 с.
12. Гринчуцький В. І., Карапетян Е. Т., Погріщук Б. В. Економіка підприємства: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 304 с.
13. Державне регулювання економіки: Підручник. - К.: Знання, 2008. - 398 с. - (Вища освіта ХХІ століття).
14. Длігач А. О. Маркетингова цінова політика: світовий досвід, вітчизняна практика: Навчальний посібник. - К.: ВД «Професіонал», 2013. - 304 с.
15. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу К.: Центр учбової літератури, 2007. - 224 с.

16. Економіка підприємства: навчальний посібник / Л.О. Болтянська, Л.О. Андреева, О.І. Лисак. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 668 с.
17. Економіка і фінанси підприємства: Підручник / Н.М. Суліма, Л.М. Степасюк, О.В. Величко. – К.: «ЦП «КОМПРИНТ»», 2015. – 466 с.
18. Ільїна С. Б. Основи аудиту : навч.-практ. посіб. С. Б. Ільїна– К.: Кондор. 2013. – 378 с.
19. Карп В. С. Торгівля міжнародними туристичними послугами (на прикладі країн Центрально-Східної Європи) : монографія / В. С. Карп – К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. – 271 с.
20. Король О. Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: Навчально-методичний посібник. - Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. - 144 с.
21. Король С. Я. Бухгалтерський облік у готельному господарстві / С. Я. Король – К., 2005. – 353 с.
22. Коротун І.М., Коротун С.І. Природні ресурси України. / І.М. Коротун, С.І. Коротун. - Рівне, 2000. – 192 с.
23. Кузик С.П. Географія туризму : навч. посіб. / Кузик С. П. – К. : Знання, 2011. – 271 с.
24. Леоненко В.Б., Стеценко М.П., Возний Ю.М. Атлас об'єктів природно-заповідного фонду України. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. – 72 с.
25. Лишиленко О. В. Бухгалтерський облік : підручник. / О. В. Лишиленко – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Центр учбової літератури. 2013. – 670 с.
26. Любіцева О. О. Методика розробки турів: навчальний посібник / О. О. Любіцева. – 2-е вид., перероб. і доп. – Київ : Альтерпрес, 2008. – 300 с.
27. Любіцева О. О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України : навч. посіб. / О.О. Любіцева, Є.В. Панкова, В.І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2007. – 369 с.
28. Мальська М. П., Бордун О. Ю . Організація та планування діяльності туристичних підприємств: теорія та практика. Навч. посіб. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 248 с.
29. Мальська М. П. Планування туристичної діяльності: підручник / М. П. Мальська, О. Ю. Бордун; Міністерство Освіти і науки України. – Київ: Знання, 2010. – 310 с.
30. Маркетинг в туризмі: Учебное пособие / Сост. Ю.Н. Борисова, Н.И. Гаранин, Ю.В. Забаев и др. - М.: РМАТ, 2011. - 67с.
31. Організація туризму : навч. посіб. / В. Ф. Кифяк. – Чернівці, 2011.
32. Песоцкая Е.В. Маркетинг услуг: Учебное пособие. - СПб.: Питер, 2010. - 155с.
33. Поколодна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник / М. М. Поколодна ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 180 с.
34. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення: Довід. - К., 1998. – 240 с.

35. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства: навчальний посібник / Н.О. Алешугіна, О.В. Барановська, М.О. Барановський, О.О. Зеленська, І.В. Смаль, І.М. Філоненко. – Чернівці: Вид-во ЧНТУ, 2015. – 492 с.
36. Розвиток туристичного бізнесу регіону : навч. посіб. / [за ред. І. М. Школа]. – Чернівці : Книга-XXI, 2007. – 292 с.
37. Рутинський М. Й. Замковий туризм в Україні. Географія пам'яток фортифікаційного зодчества та перспективи їх туристичного відродження: навчальний посібник. / М.Й. Рутинський. – Київ: Центр учбової літератури, 2007. – 432 с.
38. Рутинський М.Й. Географія туризму України: навчально-методичний посібник: Вид. 2-ге / М.Й. Рутинський. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 158 с.
39. Сажнева Н. М. Рекреаційна географія та туризм (словник-довідник сучасних термінологічних понять) : навч. посіб. / Н. М. Сажнева, І. А. Арсененко. – Мелітополь : Люкс, 2007. – 254 с.
40. Стаханов В.Н., Стаханов Д.В. Маркетинг сфери услуг: Учебное пособие. - М.: Экспертное бюро, ПРИОР, 2011. - 155с.
41. Стафійчук В.І. Рекреалогія: навчальний посібник./ В.І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2006. – 264 с.
42. Туризмологія: концептуальні засади теорії туризму : монографія / кер. проекту: В. С. Пазенок, В. К. Федорченко ; [авт.: В. К. Федорченко та ін.]. – Київ : Академія, 2013. – 368 с.
43. Туристична політика зарубіжних країн: підручник / за ред. А. Ю Парфіненка. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – 220 с.
44. Туристичне країнознавство: країни лідери туризму: навчальний посібник / заг. ред. О.О. Любіцевої. – К.: Альтпрес, 2008. – 436 с.
45. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. / Н.В. Фоменко. - Івано-Франківськ, 2007. – 312 с.
46. Шканова О. М. Маркетинг послуг: Навч. посібник. - К.: Кондор, 2013. - 304 с.

Завідуючий кафедрою
туристичного бізнесу
та країнознавства

Анатолій ПАРФІНЕНКО